

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

**ОЛИЙ ТАЪЛИМ ТИЗИМИ ПЕДАГОГ ВА РАЎБАР КАДРЛАРИНИ
ҚАЙТА ТАЙЁРЛАШ ВА УЛАРНИНГ МАЛАКАСИНИ ОШИРИШНИ
ТАШКИЛ ЭТИШ БОШ ИЛМИЙ - МЕТОДИК МАРКАЗИ**

**ЎЗБЕКИСТОН ДАВЛАТ САНЪАТ ВА МАДАНИЯТ ИНСТИТУТИ
ЎЗУРИДАГИ ПЕДАГОГ КАДРЛАРИНИ ҚАЙТА ТАЙЁРЛАШ
ВА УЛАРНИНГ МАЛАКАСИНИ ОШИРИШ ТАРМОҚ МАРКАЗИ**

**“ХОРЕОГРАФИЯ”, “АКТЁРЛИК САНЪАТИ”
ЙЎНАЛИШЛАРИ**

**“ХОРЕОГРАФИЯ, САЎНА ҲАРАКАТИ ВА ЖАНГИ
ФАНЛАРИНИ ЎҚИТИШДА ИЛГОР ТАЖРИБАЛАРДАН
ФойДАЛАНИШ”
МОДУЛИ БЎЙИЧА**

Ў Қ У В – У С Л У Б И Й М А Ж М У А

Тошкент 2019

Модулнинг ўқув-услубий мажмуаси Олий ва ўрта махсус, касб-хунар таълими ўқув-методик бирлашмалари фаолиятини Мувофиқлаштирувчи кенгашининг 2019 йил 18 октябрдаги 5 – сонли баённомаси билан маъқулланган ўқув дастури ва ўқув режасига мувофиқ ишлаб чиқилган.

Тузувчи: ЎзДСМИ “Саҳна ҳаракати ва жисмоний маданият” кафедраси ўқитувчиси

Дўсанов Раҳимжон Раимқулович

Такризчи: ЎзДСМИ “Саҳна ҳаракати ва жисмоний маданият” кафедраси прафессори

Исмоилов Арсен Файзуллаевич

Ўқув-услубий мажмуа Ўзбекистон давлат санъат ва маданият институти Кенгашининг 201__ йил _____даги ___-сонли қарори билан нашрга тавсия қилинган.

МУНДАРИЖА

I.	ИШЧИ ДАСТУР.....	3
II.	НАЗАРИЙ МАШҒУЛОТЛАР МАЗМУНИ.....	8
III.	АМАЛИЙ МАШҒУЛОТЛАР МАЗМУНИ.....	13
IV.	МОДУЛНИ ЎҚИТИШДА ФОЙДАЛАНИЛАДИГАН ИНТРЕФАОЛ ТАЪЛИМ МЕТОДЛАРИ.....	17
V.	МУСТАҚИЛ ТАЪЛИМ МАВЗУЛАРИ.....	23
VI.	ГЛОССАРИЙ.....	24
VII.	АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ.....	29

КИРИШ

Ушбу услубий-мажмуа ривожланган мамлакатлардаги мавжуд халқаро тажрибалар асосида ҳамда Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2015 йил 12 июндаги “Олий таълим муассасаларининг раҳбар ва педагог кадрларини қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида” ги ПФ-4732-сонли, 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги ПФ-4947-сонли Фармонлари, шунингдек 2017 йил 20 апрелдаги “Олий таълим тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ–2909-сонли қарорида белгиланган устивор вазифалар мазмунидан келиб чиққан ҳолда тузилган бўлиб, у замонавий талаблар асосида қайта тайёрлаш ва малака ошириш жараёнларининг мазмунини такомиллаштириш ҳамда олий таълим муассасалари педагог кадрларининг касбий компетентлигини мунтазам ошириб боришни мақсад қилади.

Дастур мазмуни олий таълимнинг норматив-ҳуқуқий асослари вақонунчилик нормалари, илғор таълим технологиялари ва педагогик маҳорат, таълим жараёнида ахборот-коммуникация технологияларини қўллаш, амалий хорижий тил, тизимли таҳлил ва қарор қабул қилиш асослари, махсус фанлар негизида илмий ва амалий тадқиқотлар, технологик тараққиёт ва ўқув жараёнини ташкил этишнинг замонавий услублари бўйича сўнгги ютуқлар, педагогнинг касбий компетентлиги ва креативлиги, глобал Интернет тармоғи, мультимедиа тизимлари ва масофадан ўқитиш усулларини ўзлаштириш бўйича янги билим, кўникма ва малакаларини шакллантиришни назарда тутди.

Дастур доирасида берилаётган мавзулар таълим соҳаси бўйича педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш мазмуни, сифати ва уларнинг тайёргарлигига қўйиладиган умумий малака талаблари ва ўқув режалари асосида шакллантирилган бўлиб, бу орқали олий таълим муассасалари педагог кадрларининг соҳага оид замонавий таълим ва инновация технологиялари, илғор хорижий тажрибалардан самарали фойдаланиш, ахборот-коммуникация технологияларини ўқув жараёнига кенг татбиқ этиш, чет тилларини интенсив ўзлаштириш даражасини ошириш ҳисобига уларнинг касб маҳоратини, илмий фаолиятини мунтазам юксалтириш, олий таълим муассасаларида ўқув-тарбия жараёнларини ташкил этиш ва бошқаришни тизимли таҳлил қилиш, шунингдек, педагогик вазиятларда оптимал қарорлар қабул қилиш билан боғлиқ компетенцияларга эга бўлишлари таъминланади.

Қайта тайёрлаш ва малака ошириш йўналишининг ўзига хос хусусиятлари ҳамда долзарб масалаларидан келиб чиққан ҳолда дастурда тингловчиларнинг махсус фанлар доирасидаги билим, кўникма, малака ҳамда компетенцияларига қўйиладиган талаблар такомиллаштирилиши мумкин.

“Хореография, сахна ҳаракати ва жанги фанларини ўқитишда илғор тажрибалардан фойдаланиш” фани билан танишиш

Ҳар бир халқнинг ривожланиш даври, ҳар бир даврнинг ўзига хос қаҳрамонлари мавжуд. Бу қаҳрамонларнинг ҳар бири ўзига хос характерга эга. Образ, мукамал характер яратиш актёрнинг ўрнини босолмайдиган қирраси ҳисобланади. Актёрлар ижросида ҳатти – ҳаракат характер яратишнинг энг муҳим омилidir. Қаҳрамоннинг ҳатти – ҳаракатли ифодаси томошабин учун сахна санъатининг барча турлари учун умумий асос ҳисобланади. Сахнада ҳаракат қилишни ўргатувчи фанлар билан узвий алоқада бўлган “Сахна ҳаракати” фани методикаси талабаларнинг ҳаракат имкониятларини аниқлаш ва ривожлантиришга қаратилган. Актёрни ниҳоятда содда бўлса ҳам ҳар қандай жисмоний ҳаракат топшириғини фаол ва иштиёқ билан бажаришга ўргатиш зарур.

Қайта тайёрлаш ва малака ошириш курсининг ўқув дастури қуйидаги модуллар мазмунини ўз ичига қамраб олади.

Модулнинг мақсади ва вазифалари

Олий таълим муасасалари педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш курсининг **мақсади** педагог кадрларнинг ўқув-тарбиявий жараёнларни юксак илмий-методик даражада таъминлашлари учун зарур бўладиган касбий билим, кўникма ва малакаларини мунтазам янгилаш, малака талаблари, ўқув режа ва дастурлари асосида уларнинг касбий компетентлиги ва педагогик маҳоратини доимий ривожланишини таъминлашдан иборат.

Курснинг **вазифаларига** қуйидагилар киради:

“Актёрлик санъати (турлари бўйича), Режиссёрлик (турлари бўйича), Хореография, Вакал ижрочилари (турлари бўйича), Фольклор ижрочилиги санъати (турлари бўйича), йўналишларида педагог кадрларнинг касбий билим, кўникма, малакаларини узлуксиз янгилаш ва ривожлантириш механизмларини яратиш;

- замонавий талабларга мос ҳолда олий таълимнинг сифатини таъминлаш учун зарур бўлган педагогларнинг касбий компетентлик даражасини ошириш;

- педагог кадрлар томонидан замонавий ахборот-коммуникация технологиялари ва хорижий тилларни самарали ўзлаштирилишини таъминлаш;

- махсус фанлар соҳасидаги ўқитишнинг инновацион технологиялари ва илғор хорижий тажрибаларни ўзлаштириш;

- “Актёрлик санъати (турлари бўйича), Режиссёрлик (турлари бўйича), Хореография, Вакал ижрочилари (турлари бўйича), Фольклор ижрочилиги санъати (турлари бўйича), йўналишларида ўқув жараёнини фан ва ишлаб чиқариш билан самарали интеграциясини таъминлашга қаратилган фаолиятни ташкил этиш.

Модул бўйича тингловчиларнинг билими, кўникмаси, малакаси ва компетенцияларига қўйиладиган талаблар:

“Хореография, сахна ҳаракати ва жанги фанларини ўқитишда илғор тажрибалардан фойдаланиш” курсини ўзлаштириш жараёнида амалга ошириладиган масалалар доирасида:

Тингловчи:

- таълим соҳасидаги давлат сиёсатининг асосий йўналишлари ва стратегияси;
- ижодкор фаолияти ҳақида умумий тушунчаларни;
- ҳар бир давр ва ҳар даврнинг ўзига хос қаҳрамонлари;
- ғоявий ва чуқур мазмунли репертуар танлаш;
- бадий образ яратишда ташқи ва ички ҳаракат яхлитлигини таъминлаш;
- ижодкорнинг индивидуал ифодалаш хусусиятлари;
- образнинг етакчи хатти-ҳаракатини аниқлаш ва унга амал қилиш;
- сахна санъатининг анъанавий ва замонавий услубларни;
- мақсадга мувофиқ хатти-ҳаракат қилиш;
- Бадий яхлитлик, асарни бадий ҳис қилиш ҳақида умумий тушунчаларни **билиши**;

Тингловчи:

- Хореография, сахна ҳаракати ва жанги фанларида содир бўлаётган ўзгаришлар ва уларнинг ижобий натижаларини педагогик фаолиятга тадбиқ этиш;
- Тингловчилар тасаввурини шакллантириш;
- ижодкор фаолияти ҳақидаги умумий ва индивидуал қирраларини ифодалаш ва етказа билиш;

- таълим стандартларининг янги талабларига мос равишда мустақил янги методик усулларни яратиш **кўникмаларига** эга бўлиши лозим.

Тингловчи:

- этюд, ижодий ишнинг композицион ечими, мусиқа ва ритм ҳис қилиш;
- шакл ва ҳажм орқали ҳис қилиш психологиясини шакллантиш;
- мусиқа, чирок, қахрамон характери, жанр хусусиятларининг ҳис қилишга қахрамонининг психофизик ҳолатини кўрсатиб бериш;
- Саҳнавий диққатни ошириш ва диққатини жамлаш машқлари бўйича **малакаларига** эга бўлиши зарур.

Тингловчи:

- ижодкор шахсининг ривожланиши ва шаклланиш хусусиятларини ривожлантириш;
- саҳнавий жанглари, пластик ҳаракатларни умумий тушунчаларни таҳлил қилиш;
- ижодкорнинг тасавури ва хотирасини ривождантириш;
- саҳнавий жанг, пластик ҳаракатлар ва асрлар мобайнида шаклланган, замонавий услубларнинг ўзига хослигини тушунтириб бериш;
- саҳнавий ҳатти-ҳаракат ҳақида умумий тушунчаларга эга бўлиш;
- саҳнани ҳис қилиш, ижронинг томошавий таъсирини ривожлантириш **компетенцияларига** эга бўлиши лозим.

Модулни ташкил этиш ва ўтказиш бўйича тавсиялар

“Хореография, саҳна ҳаракати ва жанги фанларини ўқитишда илғор тажрибалардан фойдаланиш” курси маъруза ва амалий машғулот, кўчма машғулот ҳамда мустақил таълим шаклида олиб борилади.

Курсни ўқитиш жараёнида таълимнинг замонавий методлари, педагогик технологиялар ва ахборот-коммуникация технологиялари қўлланилиши назарда тутилган:

- маъруза дарсларида замонавий компьютер технологиялари ёрдамида презентацион ва электрон-дидактик технологиялардан;

- ўтказиладиган амалий машғулотларда техник воситалардан, тест сўровлари, ақлий хужум, гуруҳли фикрлаш, кичик гуруҳлар билан ишлаш, берилган шарт шароит каби усулларини қўллаш назарда тутилади.

- кўчма машғулотда Темуийлар музейига ташриф буюрилади ва Темурийлар даврига хос кийимлар, қуроллар, фото суратлар ўрганилади.

Танланган асарга композициялар амалий машғулоти тугатилади ва дарс сўнгида таҳлил қилинади.

Модулнинг ўқув режадаги бошқа модуллар билан боғлиқлиги ва узвийлиги

“Хореография, сахна ҳаракати ва жанги фанларини ўқитишда илғор тажрибалардан фойдаланиш” модули мазмуни ўқув режадаги “Актёрлик маҳорати (турлари бўйича)”, “Сахна нутқи”, “Режиссура”, “Тасвирий санъат” фанини ўқитиш методикаси;

“Хореография, сахна ҳаракати ва жанги фанларини ўқитишда илғор тажрибалардан фойдаланиш” модули мазмуни ўқув режадаги “Актёрлик маҳорати (турлари бўйича)”, “Сахна нутқи”, “Режиссура”, “Тасвирий санъат” фанини ўқитишда компьютер графикасидан фойдаланиш;

“Арт маркетинг” ўқув модуллари билан узвий боғланган ҳолда педагогларнинг касбий педагогик тайёргарлик даражасини орттиришга хизмат қилади.

Модулнинг олий таълимдаги ўрни

Модулни ўзлаштириш орқали тингловчилар сахна санъатида янги композицион ғоялар устида ишлаш, индивидуал пластик имкониятни ошириш ва бадиий талқин этиш, сахнавий ҳатти-ҳаракат, сахнавий эстетика ва бадиий дидни ривожлантириш, услубларини ижодий ривожлантиришга доир касбий **компетенцияларига** эга бўладилар.

Модул бўйича соатлар тақсимоти:

№	Модул мавзулари	Тингловчининг ўқув юкلامаси, соат			
		Жами	Жумладан		
			Назарий	Амалий машғулот	Кўчма машғулот
1.	Хореография, сахна ҳаракати ва жанги фанини ўқитишнинг инновацион усуллари. Хореография, сахна ҳаракати ва жанги фанини ўқитишнинг долзарб масалалари.	2	2		
2.	Илғор хорижий мамлакатлар (Россия, Италия, Франция, Буюк Британия, АҚШ, Жанубий Корея, Япония) театр ва кино санъатида хореографик элементлар ва жанг сахналарини сахналаштириш услубларини ўрганиш ва таққослаш.	2	2		
3.	Хореография, сахна ҳаракати ва жанги фанини эгаллашда, амалий машғулотлар ўтказишда, илғор хорижий тажрибалар интеграциясини қўллаш.			2	2
4.	Педагогнинг инновацион фаолиятини ривожлантириш.			2	
5.	Хореографик либослар, тарихий жангавор кийимлар, тарихий либосларда ҳаракатланиш ва ўзига хос этикетлардан фойдаланиш.			2	2
6.	Тарихий жангларни сахналаштиришда шарқона жанг усулларидан фойдаланиш. Мураккаб жанг сахналарини, оммавий сахналарни, катта хореографик композицияларни сахналаштириш, тасвирга олиш жараёнини замонавий технологиялар ёрдамида акс эттириш.			2	
Жами: 16		16	4	8	4

НАЗАРИЙ МАШҒУЛОТЛАР МАЗМУНИ

1-мавзу: Хореография, сахна ҳаракати ва жанги фанини ўқитишнинг инновацион усуллари. Хореография, сахна ҳаракати ва жанги фанини ўқитишнинг долзарб масалалари.

Хореография, сахна ҳаракати ва жанги фанини ўқитишнинг инновацион усуллари. Хореография, сахна ҳаракати ва жанги фанини ўқитишнинг долзарб масалалари.

2-мавзу: Илғор хорижий мамлакатлар (Россия, Италия, Франция, Буюк Британия, АҚШ, Жанубий Корея, Япония) театр ва кино санъатида хореографик элементлар ва жанг сахналарини сахналаштириш услубларини ўрганиш ва таққослаш.

Илғор хорижий мамлакатлар (Россия, Италия, Франция, Буюк Британия, АҚШ, Жанубий Корея, Япония) театр ва кино санъатида хореографик элементлар ва жанг сахналарини сахналаштириш услубларини ўрганиш ва таққослаш.

АМАЛИЙ МАШҒУЛОТ МАЗМУНИ

1-амалий машғулот: Хореография, сахна ҳаракати ва жанги фанини эгаллашда, амалий машғулотлар ўтказишда, илғор хорижий тажрибалар интеграциясини қўллаш.

Хореография, сахна ҳаракати ва жанги фанини эгаллашда, амалий машғулотлар ўтказишда, илғор хорижий тажрибалар интеграциясини қўллаш.

2-амалий машғулот: Педагогнинг инновацион фаолиятини ривожлантириш.

Педагогнинг инновацион фаолиятини ривожлантириш.

3-амалий машғулот: Хореографик либослар, тарихий жангавор

кийимлар, тарихий либосларда ҳаракатланиш ва ўзига хос этикетлардан фойдаланиш.

Хореографик либослар, тарихий жангавор кийимлар, тарихий либосларда ҳаракатланиш ва ўзига хос этикетлардан фойдаланиш.

4-амалий машғулот: Тарихий жанглари сахналаштиришда шарқона жанг усулларидан фойдаланиш. Мураккаб жанг сахналарини, оммавий сахналарни, катта хореографик композицияларни сахналаштириш, тасвирга олиш жараёнини замонавий технологиялар ёрдамида акс эттириш.

Тарихий жанглари сахналаштиришда шарқона жанг усулларидан фойдаланиш. Мураккаб жанг сахналарини, оммавий сахналарни, катта хореографик композицияларни сахналаштириш, тасвирга олиш жараёнини замонавий технологиялар ёрдамида акс эттириш.

ЎҚИТИШ ШАКЛЛАРИ

Мазкур модул бўйича қуйидаги ўқитиш шаклларидан фойдаланилади:

- маърузалар, амалий машғулотлар (маълумотлар ва технологияларни англаб олиш, ақлий қизиқишни ривожлантириш, назарий билимларни мустақамлаш);

- давра суҳбатлари (кўрилаётган лойиҳа ечимлари бўйича таклиф бериш қобилиятини ошириш, эшитиш, идрок қилиш ва мантиқий хулосалар чиқариш);

- баҳс ва мунозаралар (лойиҳалар ечими бўйича далиллар ва асосли аргументларни тақдим қилиш, эшитиш ва муаммолар ечимини топиш қобилиятини ривожлантириш).

БАҲОЛАШ МЕЗОНИ

№	Баҳолаш мезони	Максимал балл	Изоҳ
1.	Тест	2,5	1 балл
2.	Эссе ёзиш		1 балл
3.	Мустақил иш		0,5 балл

II. МОДУЛНИ ЎҚИТИШДА ФОЙДАЛАНИЛАДИГАН ИНТРЕФАОЛ ТАЪЛИМ МЕТОДЛАРИ.

Ақлий ҳужум (брейнсторминг – миялар бўрони) – амалий ёки илмий муаммоларни ҳал этиш фикрларни жамоали генерация қилиш усули.

Методнинг мақсади: ақлий ҳужум вақтида тингловчилар мураккаб муаммони биргаликда ҳал этишга интилишади: уларни ҳал этиш бўйича ўз фикрларини билдиради (генерация қилади) ва бу фикрлар танқид қилинмасдан улар орасидан энг мувофиқи, самаралиси, мақбули ва шу каби фикрлар танлаб олиниб, муҳокама қилинади, ривожлантирилади ва ушбу фикрларни асослаш ва рад этиш имкониятлари баҳоланади.

Ақлий ҳужумнинг асосий вазифаси – ўқиб-ўрганиш фаолиятини фаоллаштириш, муаммони мустақил тушуниш ва ҳал этишга мотивлаштиришни ривожлантириш, мулоқот маданияти, коммуникатив кўникмаларни шакллантириш, фикрлаш инерциясидан қутилиш ва ижодий масалани ҳал этишда фикрлашнинг оддий боришини енгил.

Тўғридан-тўғри жамоали ақлий ҳужум – иложи борича кўпроқ фикрлар йиғилишини таъминлайди. Бутун ўқув гуруҳи (20 кишидан ортиқ бўлмаган) битта муаммони ҳал этади.

Оммавий ақлий ҳужум – микро гуруҳларга бўлинган ва катта аудиторияда фикрлар генерацияси самарадорлигини кескин ошириш имконини беради.

Ҳар бир гуруҳ ичида умумий муаммонинг бир жиҳати ҳал этилади.

Намуна: Гуруҳга муаммоли вазият берилади, мисол учун оркестрни ташкил этувчи коллективдаги психологик вазият ёмонлашиб, конфликт чиқадиган даражага етиб келган. Муаммони ҳал қилиш бўйича жамоали ақлий ҳужум, иложи борича кўпроқ фикрлар йиғилиши ташкиллаштирилади.

Бу фикрлар танқид қилинмасдан, улар орасидан энг самаралиси, мақбули, яни вазиятни нормаллашувга олиб келиши мумкин бўлгани ва шу каби фикрлар танлаб олиниб, муҳокама қилинади, ривожлантирилади ва ушбу фикрларни асослаш ва рад этиш имкониятлари баҳоланади.

“SWOT-таҳлил” методи.

Методнинг мақсади: мавжуд назарий билимлар ва амалий тажрибаларни таҳлил қилиш, таққослаш орқали муаммони ҳал этиш йўллари топишга, билимларни мустаҳкамлаш, такрорлаш, баҳолашга, мустақил, танқидий фикрлашни, ностандарт тафаккурни шакллантиришга хизмат қилади.

S – (strength)	• кучли томонлари
W – (weakness)	• заиф, кучсиз томонлари
O – (opportunity)	• имкониятлари
T – (threat)	• тўсиқлар

Намуна: Масалан 1-март дарсида олинган назарий билимларни мустаҳкамлаш мақсадида “SWOT-таҳлил” методи асосида, кучли, кучсиз томонлари, имкониятлари ва тўсиқлари (салбий таъсир этувчи омиллари) таҳлил қилинади.

“Инсерт” методи.

Методнинг мақсади: Мазкур метод тингловчиларда янги ахборотлар тизимини қабул қилиш ва билимларни ўзлаштирилишини енгиллаштириш мақсадида қўлланилади, шунингдек, бу метод ўқувчилар учун хотира машқи вазифасини ҳам ўтайди.

Методни амалга ошириш тартиби:

- ўқитувчи машғулотга қадар мавзунинг асосий тушунчалари мазмуни ёритилган инпут-матнни тарқатма ёки такдимот кўринишида тайёрлайди;
- янги мавзу моҳиятини ёритувчи тингловчиларга тарқатилади ёки такдимот кўринишида намоёниш этилади;
- тингловчилар индивидуал тарзда матн билан танишиб чиқиб, ўз шахсий қарашларини махсус белгилар орқали ифода қиладилар. Матн билан

ишлашда тингловчиларга қуйидаги махсус белгилардан фойдаланиш тавсия этилади:

Белгилар	1-матн	2-матн	3-матн
“В” – таниш маълумот.			
“?” – мазкур маълумотни тушунмадим, изоҳ керак.			
“+” бу маълумот мен учун янгилик.			
“– ” бу фикр ёки мазкур маълумотга қаршиман?			

Белгиланган вақт якунлангач, таълим олувчилар учун нотаниш ва тушунарсиз бўлган маълумотлар ўқитувчи томонидан таҳлил қилиниб, изоҳланади, уларнинг моҳияти тўлиқ ёритилади. Саволларга жавоб берилади ва машғулот якунланади.

Намуна сифатида 2-маъруза материаллари тингловчилар томонидан Инсерт методи аксосида таҳлил қилиб чиқилади (ўқитувчи назорати остида).

III. НАЗАРИЙ МАШҒУЛОТЛАР МАЗМУНИ

1-мавзу: Хореография, сахна ҳаракати ва жанги фанини ўқитишнинг инновацион усуллари. Хореография, сахна ҳаракати ва жанги фанини ўқитишнинг долзарб масалалари

Ўқув жараёнида ҳар қандай ҳаракатчилик илмида гуруҳ шундай ташкил этилиши керакки-токи уни осон, тезлик билан қайта тиклаш ва мияга жойлаштириш қулай бўлсин. Энг муҳими, муаллим талабига мойил жамоа яратиш, маҳсус сахна машғулотлари бошланмасдан бурун умумфизиологик кайфият (тонус)ни кўтариш мушакларни юрак-қон томирлари ва нафас олиш маромини шайлаш, бўлажак жисмоний зўриқишга тайёр бўлишини таъминлашдир; яна бири, оддий жалб этиш йўли билан диққатни бир жойга жамлашдир. Бунинг учун оддийгина қадам босиш, ўнг, чапга ўгирилиш, айланиш, бир қатор, кейин икки қатор бўлиб, сўнгра икки, уч ва тўрт қатор бўлиб қадам босиш. Муаллим нафис гимнастикада қўлланиладиган мулойим оҳангда йўриқ беради.

Машқнинг бу қисми дарс вақтига қараб чўзилиши 3дан то 10дақиқагача давом этади. Дастлабки икки ойда дарснинг кириш қисмига 5-бдақиқа ажратилади. Дарс ўтиш жараёнига қараб вақтни 2дақиқагача қисқартирилади. Сўнгра, ўқишнинг охирига келиб 10дақиқагача узайиши мумкин. Ушбу гуруҳнинг мураккаб машқларининг ҳаракат меёри ортади. Машқларни қайтариш миқдори ошиб боради. Бундай ҳолларда улар дарснинг иккинчи қисми алмашилади. Ўзига хос кириш машқлари-меёрий ҳаракат ўзгаришлари, ҳаракат йўналишининг ўзгариши, жуфт бўлиб, ҳатто тўртта шеринка бўлиб югуришидир. Чопишлардан сўнг тезлик камаяди, чуқур нафас олиб, кейин тўхталади. Югуриш мусиқа жўрлигида ижро этилади.

Дарснинг кириш қисмида хийла мураккаб машқлар берилади, бунда юриш, тез югуриш ва юришлар уйғунлашган ҳолда олиб борилади. Юқорида таъкидланганимиздек, дарснинг кириш қисмида оддий мувофиқлашган машқлар берилдики, бундан мақсад, талабаларнинг диққат марказини оширишдан иборат.

Машқларнинг бу услуби марказини уюшқоқлигини таъминлашда катта аҳамиятга эга. Шу тариқа ҳар дарсда бир машқ физиологик ҳолда эмационал (рухий) даражани оширишга қаратилган бўлса, яна бири, диққатни жалб этишга қаратилади.

2-мавзу: Илғор хорижий мамлакатлар (Россия, Италия, Франция, Буюк Британия, АҚШ, Жанубий Корея, Япония) театр ва кино санъатида хореографик элементлар ва жанг сахналарини сахналаштириш услубларини ўрганиш ва таққослаш

Актёрнинг ички дунёси қанчалик бой, унинг ижодий тушунчалари қанчалик чуқур бўлиши давримиз руhini, унинг прогрессив тараққиёти ривожини шунчалик кенг ва ишончлилигини ифодалаб беради. Бу борада кўплаб тизимлар вужудга келган ва оқибат инқирозга учраган, ҳалок бўлган. Вақт тақазоси образнинг хаётий ва бадий барқарорлигини тасдиқлаб келган. У образни ранго-ранглигини, кескин ўзгаручанлигини ақида сифатида эмас, балки унинг хаётий эканлигини ва абадий яхлитлигини тасдиқлаб, унинг тубанлашувидан сақлаб қолган. Актёр ўз вужудини маҳорат билан ҳар кўйга эркин сола олиш, маҳорати фақат кўшимча меъёр, форманинг бутунлигини ифодалаш учунгина эмас, балки ички дунёсининг кенглигини ифодалашда давр тақазоси эканлигини кўрсатади. Вақт шуни кўрсатадики, ҳозирги замон театри инсоннинг ички дунёсини очиб бериши учун актёрга барча имкониятларини яратиб берган. Реализм, ҳақиқат санъатимизнинг негизи эканлигини вақтнинг ўзи тасдиқлаб турибди.

Актёр меҳнатининг аҳамияти шундан иборатки, унинг ижро этаётган роли тамошабинларнинг қалбида чуқур жой олишдир. Ҳозирги замон актёри ”абсалют” эшитиш қобилиятига эга бўлиши, вақт талабини эшита билиши ва у билан ҳамоҳанг қадам босиши керак.

Замонамиз актёри маҳорати шундан иборатки, у ўзлигини сақлаган холда шаклини ўзгартира олиши ва замон билан қадам-бақадам бўлиши керак. Бу эса актёр шахсининг бетакрор ёрқинлиги ва шахсий ҳиссий қобилияти, жисм ва руҳиятини пластик ҳаракати, нутқи билан ҳамоҳанг бошқара олишдан иборат.

“Актёр самимий ҳиссиёт билангина эмас, балки уни акс эттириб, кўрсата олиши лозим. Бунинг учун унинг бутун жисми тайёр ва ривожланган бўлиши керак,- деган К.С. Стансловский,- у ниҳоят даражада ва хушёр турли ҳиссий кечинмаларга муносабатини билдириб, унинг нозик томонларини кўрсатиб эшиттира олиши керак.”

Одам жисмининг ифода ҳаракати беқиёсдир. Унинг ҳаракат жилолари рассомларнинг эътиборини доим ўзига тортиб келган. Биз қадим юноннинг санъатига қойил қолиб келганмиз, унда инсоннинг жисмоний маданияти юқори баҳоланиб келган, бинобарин, рассомлар ижодида маданият ўзининг хам юксак ифодасини топган. Бизни антик рассомлар ва Рембрант

полотнолари, Роден ва Мухинанинг ҳайкалтаршлик гурухлари ўзига ром этиб келади. Драматик актёр томошабинларга ўз таъсири билан инсоннинг имконияти чексизлигига ишора қилади.

Драматик актёр томошабинга таъсири билан инсон ўзлигини намоён этади. У томошабин таъсирини идрок этади. Актёр ижодида барчаси мужассамланган. Театр санъатида ҳамма нарса муҳим, овоз ҳам, пластик ҳаракат ва “саҳнадошини ҳис этиш”, либоси ҳам.

Маълумки, ҳар қандай спектакльни саҳналаштиришда шакл ва мазмун бирлиги ётади. Форма мазмунни шаклга айлантиради, мазмун формани ҳаётга чорлайди. Театримизнинг ҳаётида яратилган катта ижод ҳақиқати одамларнинг онгини ўзига шу билан жалб этдики, зеро шакл ва мазмун бири-бири билан уйғунлашиб келган. Бу ҳаммага маълум ва ҳеч қандай шубҳа уйғотмайди, бироқ биз баъзан яхшигина тасвирларга яхши спектакльлардан кўра кўпроқ дуч келамиз. Афтидан ният яхшига ўхшайди, актёрлар ҳаммасини англаб олишган, лекин шу билан бирга томошабин спектаклга нисбатан бефарқ бўлади. Бунинг боиси нимада?

Спектакль ёрқин таъсирчан эмаслигига сабаблар албатта, кўп. Булардан бири шуки, актёрлар шакл яратиш устида ишлашни истамайдилар ёки билмайдилар ва ҳақиқий кечинма оқибати ўлароқ шакл ўз-ўзидан пайдо бўлади деб ишонадилар. Яна шуки, эътиборларини кўпроқ ички ҳиссиётга (интуиция) берилиб, саҳна ҳаракатига эътибор бермайдилар. Ваҳоланки фақат саҳна ҳаракати ва шу усуллардан тўғри фойдаланиш саҳна ҳаётига аниқ ва равшан нафислик киритади. Боз устига бунга К.С. Стансловский шахсини баҳона қилиб рўқач қилишади. Лекин Стансловский саҳна ҳаракати асосида ётган қонун-қоидаларни билиш лозимлигини ҳеч қачон инкор этмаган. Илмий тадқиқотлар шуни кўрсатадики, интуициянинг ўзи гарчи у “интуитив ҳис этиш” механизмлари психофизиология илмий томонидан ҳам охиргача чуқур ўрганилмаган бўлса ҳам у инсон тафаккурида аввал ҳам чуқур ўрнашиб қолганини эътироф этилади. Бинобарин, педагогик тажриба шуни кўрсатадики, гарчи биз шакл актёрнинг ижодий жараёнида интуитив равишда пайдо бўлади десак, унинг ҳиссий гавдалантириш аппарати аввалдан мослашган бўлиши керак. Актёр саҳнада турли ҳаракатлар маҳоратига эга бўлиши керак.

III АМАЛИЙ МАШҒУЛОТЛАР МАЗМУНИ

1-амалий машғулот: Хореография, сахна ҳаракати ва жанги фанини эгаллашда, амалий машғулотлар ўтказишда, илғор хорижий тажрибалар интеграциясини қўллаш.

Пластик таъсирчан образни яратиш учун актёр жисмонан ва рухан маҳсус тайёр бўлиши шарт. Ушбу тайёргарлик актёрга шундай ташқи техникани ато этадики, унинг ёрдамида актёр исталган ҳаракатни енгил ва тўғри ижро эта олади.

Кузатувлар шуни кўрсатади, ёш актёрлар, одатда тажрибали актёрларга маъсулятни ортиб, нисбатан бўш ижро этишади, аммо ҳаммага маълумки, ёш организм учун ҳаракат қилиши осонроқ. Маълумки, бу фикр турмуш жараёни нуқтаи назарида тўғри бўлиши мумкин. Ёшлик сахна ҳаракатида ўз-ўзидан маҳорат ярата олмайди. Тажрибали сахна усталари сахна ҳаракатида ёшларга нисбатан сезиларли даражада таъсирчан ижро этадилар. Маълумки, ташқи ижро техникаси барча турдаги санъат каби театрда ҳам йиллар давомида меҳнат қилиш оқибатида етилади. Табиийки, театр ўқув юртларида тарбия бериш ва ўқитиш ёки бўлмаса хатто театрларда ишлаш жараёнларида ролдаги жисмоний ҳаракатларни таъсирчан ижро этилишини аввалдан таъминлаш мумкин эмасми, деган савол туғилади? Тажриба шуни кўрсатадики, тарбия бериш ва тайёрлаш мумкин экан. Акробатик ҳаракатлар кейинги вақтда кўпгина театрларда, айниқса комедия жанридаги пиеса, эртакларда образларни очиб беришда, сахнадаги талабларни ҳал этишда, образни ифодалаб беришда турли хил жилолар беришида фойдаланиладики, бу усул сахна ҳаракати динамикасини кучайтириш имкониятини беради. Театр ўқув юртларида акробатика маҳсус сахнанинг амалда зарур ва ажралмас қисмига айланиб қолар экан актёрга керак бўлган қатор сифатларини тарбиялаб беради: макон ва замонга мослашиш, аъзои баданинг турли ҳолатлари ва таянч нуқтасини англаб олиши, тезда диққат марказини ўзгартириши; шерик ҳамда ижодий гуруҳни ҳис эта олиши; ўз куч ва имкониятларини чамалаб, етарли даражада дадиллик, ўз-ўзига ишонч, ҳаракатларида равон ва аниқликка эришишга интилмоқ керак.

2-амалий машғулот: Педагогнинг инновацион фаолиятини ривожлантириш.

Қуйида келтириладиган машқлар Гимнастик ёғочлар билан бажарилади. Ушбу машқлар бўлғуси актёрлар, режиссёрларни танасини тарбиялашда

катта ёрдам беради. Гимнастик ёғочлар билан бажариладиган машқлар умуртқа поғонасининг тўғри ривожланишида, елка, бўйин, тизза ва бошқа бўғинларни эркинлаштиришга катта ёрдам беради. Бундан ташқари талабалар “Таёқ хасса” машқи орқали хасса таёқлар (трост) билан юришнинг бир нечта турларини ўрганишади. Актёр саҳнага чиққанда албатта қайсидир касб эгасининг ёки бирон бир қахрамоннинг характерини ижро этади. Ушбу машқ хасса таёқ орқали ҳар хил қахрамонларнинг характерларини топишда ёш актёрларга ёрдам беради. Гимнастик ёғочлар билан бажариладиган машқлар талабаларнинг саҳнада бир-бирларини яхши ҳис этишини ҳам тарбиялайди. Яъни саҳнадошни (партнёрни) ҳис этиш қобилиятини ривожлантиради. Акробатик ҳаракатлар театрда турли формаларда қўлланилади. Акробатик ҳаракатларга асосланган ёки алоҳида акробатик ибора ва комбинациялардан иборат бутун бир саҳналар қўлланиши, шунингдек, акробатиканинг алоҳида кўринишлари ора-чора киритилиши мумкин.

Мана масалан, думалоқ ошиб (кульбит) юқоридан йиқилиши ёки сакраш (ичкари томон) эътиборлиси унча баланд бўлмаган (стол, курси, дераза) тўсиқлардан сакраб ўтиш-булар кўлга кўниш; юқорироқ баландликдан кўл ва оёқларга тушиш лозим (икки кўл ва оёқлар билан). Бу каби сакраш-йиқилишлар юқорига, узунасига, тўсиқлар (панжара, ариқ, дераза ва ҳоказо) ташланишда қўлланилиши мумкин. Ёилдирак ҳар турли тўсиқлардан сакраб ўтишга (стол, девор, диван ва ҳоказо) фойдаланилади. Саҳна этюдларида фойдаланиладиган соф акробатик элементларини кўллашда акробатик машқларда орттирилган маҳорат ва тажрибалардан кенг кўламда фойдаланилади.

3-амалий машғулот: Хореографик либослар, тарихий жангавор кийимлар, тарихий либосларда ҳаракатланиш ва ўзига хос этикетлардан фойдаланиш.

Актёрлик маҳорати мактабидан маълумки саҳнада секин ҳатти – ҳаракат қилиш атёр учун актив ҳаракатлардан кўра мушкулроқ вазифа. Актёр саҳна секин лекин актив ҳаракатда бўлиши ҳам худди шундай вазифалардандир. Қуйида келтириладиган машқ актёрлик ва режиссёрлик маҳоратини ўзлаштираётган талабалар учун саҳнада секин ҳатти - ҳаракат қила олиш қобилиятини шаклланишида ёрдам беради. Бундан ташқари ёш актёрларнинг елка, тирсак, кафт ва белдаги бўғинларини эркинлаштиришда муҳим омил бўлиб хизмат қилади. Шу билан бирга мусикавийликни,

музикани ҳис этиб, музикага мос ҳатти – ҳаратилар қилиш каби қобилиятларини шакллантиришларида катта аҳамиятга эга. Саҳнада рол ижро этаётган актёр саҳнада буюмлар билан иш бажарар экан. Саҳнадаги буюмларнинг ҳаммаси ҳам ҳақиқий бўлмайди. Ҳаракатлар аниқ-равонлиги, уйғунлиги ва эътибор талаб талаб қилади. Акробатик машқларни ўрганиш жараёнида ниҳоятда эҳтиёткорлик ва ҳар бир ҳаракатга алоҳида эътибор бериш талаб этилади. Машқ тушинтириб ёки кўрсатиб берилиши керак. Бордию, бу камлик қилса ва ижрочи машқни тўлақонли бажара олмаса, у ҳолда унга хийла енгил, ўзига мос машқларни топшириш керак. Мураккаб машқ ва комбинацияларни ўрганишда кўпинча унинг алоҳида унсурлари, таркибий қисмларига ажратиб кўрсатишнинг ўзи етарли бўлади. Аввалги машқлар ижросини тўла эгаллаб олмагунча, янги элементларни ўргатишга киришиш асло мумкин эмас, чунки кўзланган мақсадга эришиш нафақат унинг тезкорлиги эмас, балки вазифага тўғри ва методик ёндашишни талаб қилади, зеро қирқ мартта ўлчаб, бир мартта кес, деб бекорга айтилмаган, бу эса акробатиканинг туб элементларини чуқур ва жиддий эгаллашни таъминлайди. Индивидуал машқлар олдинма-кетинлигига риоя қилиб ижро этилиши керакки, оқибатда бутун группа машқ темпини пасайтирмасдан тезда такрорланишига имкон беради. Бу эса ижрочи дам олиши, ва бошқалар йўл қўйган хатоларни идрок этиб машқларни қунт билан ижро этиш имкониятига эга бўлади.

Акробатика машғулоти учун кенглиги бир ярим метр, қалинлиги ўн-ўн беш сантиметрли икки-учта бир-уч метрли мата бўлиши лозим. Матанинг устини ювишга яроқли ёпинчиқ билан қопламоқ керак.

4-амалий машғулот: Тарихий жанглари саҳналантиришда шарқона жанг усулларидан фойдаланиш. Мураккаб жанг саҳналарини, оммавий саҳналарни, катта хореографик композицияларни саҳналантириш, тасвирга олиш жараёнини замонавий технологиялар ёрдамида акс эттириш

Спорт билан шуғулланган кишининг бадани ҳар доим тетик, ўйғоқ бўлади. Теран фикрлайди чакқон бўлади. Ҳазил мутойибага мойил бўлиш билан биргаликда жиддий, босиқроқ характерли бўлиб ҳар-хил енгил-елпи майиший ҳатти-ҳаракатлардан четда бўлади. Ана шундай теран ва соғлом фикр эгалари эса ўз юрти келажаги учун янгидан –янги инавацион ғоялар, лойиҳалар ихтирочиси бўладилар. Актёр ҳам саҳнада анашундай ўйғоқ, диққатли, актив ва ҳар қандай кутилмаган (импровизацион) шароидга тайёр турмоғи лозим. Икки хил умбалоқ ошиши бор. Ҳар бир характернинг, ҳар

бир миллатнинг ўзига хос таъзим ва саломлашиши, ҳассаларда юришлари, бир-бирларига мулозамат кўрсатишлари, жамоада ўзини тутиши, стол атрофида ўтиришлари, ҳар хил кийимлардаги ҳаракатлар, назокатлилиқ коидалари ҳам шулар жумласидандир. Ижодкор характерда одатийлик ва индивидуаллилиқ. Ижодкорнинг руҳий ҳолати. Бадий асарда шакллар руҳий ҳолатини акс эттирилиши. Махсус хона, ҳар хил ашёлар, махсус стол, ва бошқа буюмлар керак бўлади.

1-кўчма машғулот: Хореография, сахна ҳаракати ва жанги фанини эгаллашда, амалий машғулотлар ўтказишда, илғор хорижий тажрибалар интеграциясини қўллаш.

Ҳаракат ва мусиқа. Сўзнинг ҳатти – ҳаракатдаги ифодаси актёр ижодида шунчалиқ аҳамиятга эга экан, пластик, ҳатти – ҳаракат ифодасини ривожлантирувчи, мукаммаллаштирувчи машқлар актёрнинг доимий ва кундалиқ машғулотига айланиши лозим. Бундан ташқари актёрнинг формаси деган ибора мавжуд. Бунга актёрнинг ҳатти – ҳаракатларга бойлиги, қомати, ортиқча вазнлардан сақланиши, нутқининг раволиги, жисмоний имкониятлари ва образдаги ифодаси мужассамлашган. Айнан мана шундай имкониятларни ривожлантиришда сахна ҳаракати фани ва пластика фанини машғулотлари муҳим аҳамият касб этади.

2-кўчма машғулот: Хореографик либослар, тарихий жангавор кийимлар, тарихий либосларда ҳаракатланиш ва ўзига хос этикетлардан фойдаланиш

Мураккаб машқлар бўлса техникани босқичма-босқич ва албатта яхшироқ ўзлаштириб олишлари учун хийла мураккаб усуллардан бошлаш керак, чунки улар кейинчалиқ осонроқ оддий элементлар устида ишлашда қайтарилади. Шу билан бирга ўқувчиларда машқлар ҳақида яхлит таассурот қолиши учун машқларнинг алоҳида кўринишлари орасидаги мантиқий алоқалар сақланиб қолиши керак.

Машқлар тушунтирилганидан кейин ўқувчилар мустақил равишда машқ схемасини ўз тушунчалари бўйича тиклайдилар. Такрорлаш вақтида ушбу схема турли детальлар, ўзига хос асбоблар билан кўпаяди. Бу усул мураббийга зарурий ҳаракатлар ҳақида талабаларда қанчалик аниқ ва тез таассурот пайдо бўлганлигини кўриш ҳамда уларнинг эътиборлари, тасаввурлари, аниқ фикр юритишлари, шунингдек ижро сифати-ҳаракат уйғунлиги ҳақида фикр юритишга имкон яратади.

V. МУСТАҚИЛ ТАЪЛИМ МАВЗУЛАРИ

Мустақил таълимни ташкил етишнинг шакли ва мазмуни

Мустақил таълим тегишли ўқув модули бўйича ишлаб чиқилган топшириқлар асосида ташкил этилади ва унинг натижасида тингловчилар битирув иши дирасида ўтилга машқлар бўйича амалий ишини тайёрлайди.

Мустақил иш талаблари ҳар бир тингловчи ўзи танлаган асар асосида бўлади.

Шунингдек, мустақил таълим жараёнида тингловчи касбий фаолияти натижаларини ва талабалар учун яратилган ўқув-методик ресурсларини “Электрон портфолио” тизимида киритиб бориши лозим.

Мустақил иш мавзулари

1. Актёрнинг жисмоний эркинлиги.
2. Ўзбекистонда санъат турлари ва уларнинг ривожланиши.
3. Хотирани ривожлантирувчи машқлар.
4. Саҳнада буюмлар билан ҳаракатланиш.
5. Сўзсиз ҳатти-ҳаракатлар.
6. Саҳнавий муштлашув техникаси (партнёр билан амалий мисоллар ёрдамида).
7. Темурийлар жанг санъати.
8. Хорижий мамлакатларнинг санъат соҳасидаги ўзгаришлари.
9. Миллий ғурур ва миллий маданиятни ёшларга сингдиришда, Ўзбек театр санъатининг ўрни ва аҳамияти.
10. Актёр формаси.
11. Саҳна жанги санъатини ўзлаштиришда янги технологиялардан фойдаланиш.
12. Саҳна ҳаракати, саҳна жанги ва хореография фанларини ўқитишда инновацион педагогик усулларни қўллаш.
13. Актёрлик соҳасида бадиий асарлар мутоласининг аҳамияти.
14. “Хореография, саҳна ҳаракати ва жанги фанларини ўқитишда илғор тажрибалардан фойдаланиш” фанини ўқитиш (хорижий мамлакатлар тажрибалари мисолида).
15. “Ўзбекистонда санъат турлари ва уларнинг ривожланиши”.

Саҳна ҳаракати ва жанги фанидан” тестлар

I-ВАРИАНТ

1. Актёр сўзининг луғавий маъноси нима?

- *А) лотинча, ҳатти-ҳаракат қилувчи
- Б) немисча, ҳатти-ҳаракат қилувчи
- С) лотинча, маҳорат
- Д) лотинча, образ

2. Координация машқлари неча ҳил тезликда бажарилади?

- А) 3
- *Б) 2
- С) 4
- Д) 1

3. Темпоритм тушунчаси?

- А) олий мақсад учун қилинган ҳаракатлар миқдори ва вақт бирлигидаги ўлчови
- Б) ижрочилик санъатининг тезкорлик даражаси
- *С) хаётий ва шарт-шароит асосидаги ҳатти-ҳаракатнинг ривожига ва унинг вақт бирлигидаги мантиқий якуни
- Д) персонажлар ҳатти-ҳаракатнинг фаоллик ёки сустлик меёри

4. Актёр ўз ички тимпортмини ошириш учун қандай спорт тури билан шуғулланганлиги маъқул?

- А) оғир атлетика
- Б) бокс
- *С) гимнастика ва акробатика
- Д) футбол

5. “Оёқларни гимнастика ёғочлар устида схема бўйича олиб олиш”. Ушбу координация машқи қайси оёқдан бошланади?

- А) ўнг
- *Б) чап
- С) қўл билан бажарилади

Д) ҳар икки оёқда

6. “Оёқларни гимнастика ёғочлар устида схема бўйича олиб ўтиш”. Ушбу координация машқини бажаришдан аввал оёқлар қай ҳолатда туради?

А) ўнг оёқ сал олдинроқда

Б) оёқлар ораси очик

*С) тоvonлар жуфтлашган ҳолда

Д) чап оёқ сал олдинроқда

7. “Ёғочлар устида сакраш”. Ушбу машқ сакраш қайси оёқ билан бошланади?

А) чап

Б) ўнг

*С) икки оёқ билан

Д) тўғри жавоб йўқ

8. Хатти-харакат нима?

А) жисмоний машқлар

Б) берилган шарт-шароитда мантиқий ҳолат

С) мақсадга йўналтирилган жисмоний машқлар

*Д) мақсадга йўналтирилган берилган шарт-шароитдаги руҳий ва жисмоний жараён

9. “Тўхта” буйруғи қайси оёқда берилади ?

*А) чап

Б) ўнг

С) бундай буйруқ йўқ

Д) тўғри жавоб йўқ

10. Югуриб йиқилганда думалаш қандай бажарилади?

А) бош орқали думаланади

*Б) елка орқали думаланади

С) кўл орқали думаланади

Д) тизза орқали думаланади

11. Классик думалаш қандай бажарилади?

А) ўнг елка орқали

Б) чап елка орқали

*С) бош орқали

Д) кўл орқали

12. Ҳаракатда юришлар неча хил бўлади?

А) 5

Б) 4

С) 6

*Д) тўғри жавоб йўқ

13. Олдинга думалашда биринчи бажариладиган ҳаракат нима?

А) ўзига қулай бўлган оёқ икки қадам олдинга ташланади

Б) кўллар ерга қўйилади

*С) ўзига қулай бўлган оёқ бир қадам олдинга ташланади

Д) бош олдинга эгилади

14. Орқага думалашда биринчи бажариладиган ҳаракат нима?

А) ўзига қулай бўлган оёқ икки қадам орқага ташланади

Б) кўллар ерга қўйилади

*С) ўзига қулай бўлган оёқ бир қадам орқага ташланади

Д) ўтирилади

15. Тарихий салом неча санокда бажарилади?

*А) 8

Б) 7

С) 6

Д) 9

16. Тарихий саломни бажаришда дастлабки ҳолатда оёқлар қандай ҳолатда туради?

- *А) жуфтлашган ҳолда
- Б) оёқлар ораси очиқ ҳолда
- С) ўнг оёқ олдинроқда
- Д) чап оёқ олдинда

17. Сўз ва ҳаракат темпо-ретми қандай бўлади?

- А) сўз тез, ҳаракат секин
- Б) ҳаракат тез сўз секин
- С) сўз ва ҳаракат бир хил темпо- ритмда
- *Д) барча жавоблар тўғри

18. Шапалоқ қабул қилаётган актёрнинг қўли қандай туради?

- А) тўғри
- Б) қаттиқ
- *С) ёйсимон
- Д) тесқари

19. Саҳнада мушт ураётган актёрнинг қайси оёғи олдинда бўлиши керак?

- А) ўнг
- *Б) чап
- С) оёқлар бир чизикда бўлишим керак
- Д) ўзига қулай оёқ

20. Саҳнада мушт қабул қилаётган актёрнинг қайси оёғи олдинда бўлиши керак ?

- *А) ўнг
- Б) чап
- С) оёқлар бир чизикда бўлишим керак
- Д) ўзига қулай оёқ

21. Қоринга зарба қабул қилувчи актёрнинг оёқлари қандай ҳолатда туради?

- А) жуфтлашган ҳолда
- Б) оёқлар ораси очик ҳолда
- С) ўнг оёқ олдинроқда
- *Д) ҳар икки оёқ бир чизикда

22. Юзига зарба қабўл қилувчи актёрнинг оёқлари қандай ҳолатда бўлиши керак?

- А) жуфтлашган ҳолда
- *Б) ўзига қулай бўлган оёқ олдинроқда
- С) ўнг оёқ олдинроқда
- Д) ҳар икки оёқ бир чизикда

23. Саҳнада муштлашганда қаерларга ҳақиқий тепиш мумкин?

- А) хоҳлаган жойга
- Б) фақат сонга
- *С) сонга, елкага
- Д) саҳнада ҳақиқий тепиб бўлмайди

24. Координация машқлари актёрга қандай ёрдам беради?

- *А) мия фаолиятини фаоллаштиради
- Б) мускулларни чиқаради
- С) пластикани ривожлантиради
- Д) йиқилиш техникасини ўзлаштиришда ёрдам беради

25. Саҳна ҳаракати фанида этикетлар нима?

- *А) тарихий соломлашишлар, қуролларни топширишлар
- Б) патнослар
- С) мускуллар
- Д) мусиқа

26. Милтиқ машқини бажаришда дастлабки ҳолатда милтиқ қаерда туради?

- А) ёнда

Б) ўнг қулда

С) ерда

*Д) чап елкада

27. Милтиқ машқини бажаришда дастлабки ҳолатда оёқлар қандай ҳолатда туради?

А) ўнг оёқ олдинда

Б) чап оёқ олдинда

С) хоҳлагандай

*Д) товонлар жуфтлашган ҳолда

28. Метро-ритм деганда нимани тушунасиз?

А) Ўтириб-туриш

Б) Қўлларни ишлатиш

С) Сакраш

*Д) Мусиқани эшитиб ҳаракат қилиш

29. Милтиқ машқи неча ҳисобга бажарилади ?

А) 5

Б) 10

*С) 6

Д) 8

30. Маданият бу?

А) хушмуомалалик;

Б) одоблилик;

*С) инсон кўли ва тафаккури орқали яратилган моддий ва маънавий бойликлар мажмуи;

Д) юксак ахлоқийлик;

II - В А Р И А Н Т

1. Пауза тиним ҳақида тушунча?

- А) нафас ростлаш учун табиий тўхталиш жараёни
- Б) бадий сўз, монолог, диолог, хикоя, тасвир ва бошқа сўз санъати ижрочилиги жараёнида мантикий эҳтиёж ёки мақсад харакат таъсирида тиним сақланиб қолган вақт бирлиги
- *С) гап бўлаклари аро бўртирилиши учун таъкидланиши жоиз бўлган маънонинг юзага чиқарилиши
- Д) сўзларнинг бир-бирига аралашиб кетмаслиги учун тўхтатилган табиий тиним

2. Паузаларнинг қайси қаторда тўғри берилган?

- А) психологик пауза, граматик пауза, мантикий пауза, сайёр пауза
- Б) граматик пауза, фонетик пауза, мақсадли пауза, мантиқли пауза
- *С) люфт пауза, мантикий пауза, психологик пауза, сайёр пауза
- Д) табиий пауза, таркибий пауза, сайёр пауза, психологик пауза

3. Темпо-ритм тушунчаси?

- А) олий мақсад учун қилинган харакатлар миқдори ва вақт бирлигидаги ўлчови
- Б) ижрочилик санъатининг тезкорлик даражаси
- *С) хаётий ва шарт-шароит асосидаги хатти-харакатнинг ривож ва унинг вақт бирлигидаги мантикий якуни
- Д) персонажлар хатти-харакатнинг фаоллик ёки суэтик меёри

4. Актёр ўз пластикасини оширишда қандай спорт тури билан шуғулланганлиги маъқул?

- А) оғир атлетика
- Б) бокс
- *С) гимнастика ва акробатика
- Д) футбол

5. Шекспирнинг «Ричард III» трагедиясидаги асосий қахрамон Ричарднинг қандай жисмоний камчилиги бўлган?

- А) чўлок
- Б) бир қўлсиз
- *С) букур

Д) шап кўр

6. «Тохир ва Зухра» спектаклида Қоработир ва Тохир қандай қуролларда жанг қилганлар?

А) шпага

Б) қилич ва ханжар

С) ханжарлар

*Д) қиличлар

7. Шекспирнинг «Гамлет» спектаклида Лоерт ва Гамлет ўртасидаги жангда қандай қуроллардан фойдаланган?

А) қилич

Б) қалқон

С) найза

* Д) шпага ва ханжар

8. Хатти-харакат нима?

А) жисмоний машқлар

Б) берилган шарт-шароитда мантиқий ҳолат

С) мақсадга йўналтирилган жисмоний машқлар

*Д) мақсадга йўналтирилган берилган шарт-шароитдаги руҳий ва жисмоний жараён

9. Қандай қиличбозлик турлари мавжуд?

А) тарихий қиличбозлик

Б) сахна қиличбозлиги

С) спорт қиличбозлиги

*Д) Б, В, С тўғри жавоб

10. Қуйидаги қуроллардан қайсилари “санчувчи” қурол ҳисобланади?

А) болта, ойболта, ошпичоқ, икки қўлли қилич Хитой қиличлари

*Б) камон ўқи, найза, штик, ханжар, рапира

С) соқчилар ойболтаси, шпагалар, бир қўллик қилич, шарқона қиличлари

Д) тўғри жавоб йўқ

11. Ҳозирги спорт қиличбозлиги мусобақаларида қандай қуроллар ишлатилади?

А) қилич

Б) қалқон

С) ойболта

*Д) рапира

12. Тарихда Буюк Ўзбек саркардаларига кимлар киради?

А) Чингизхон

*Б) Амир Темур

С) Искандар Зулқарнайн

Д) Суворов

13. Фақат “Чопувчи” қуролларни айтиб ўтинг?

А) соқчилар ойболтаси, бир қўллик қиличлар, шарқона қилич

Б) камон ўқи, найза, штик, ханжар, пичоқ

*С) болта, ойболта, икки қўллик қилич, секира

Д) рапира, шпага, ойболта

14. «Ҳам санчувчи ҳам чопувчи» қуролларни айтиб ўтинг?

*А) соқчилар ойболтаси, шпагалар, бир қўллик қиличлар, шарқона қиличлар

Б) камон ўқи, найза, штик, ханжар, пичоқ

С) болта, ойболта, икки қўлли қилич, Хитой қиличи, секира

Д) рапира, шпага, ойболта

15. Э.Хачатуряннинг «Гаяне» балетидаги машхур рақслардан бирини айтинг?

А) подачилар рақси

*Б) қиличбозлик рақси

С) сарой рақси

Д) халқ рақси

16. Унғ тиззага зарба берилганда нечанчи химояни олиш керак?

*А) 2 чи химояни

Б) 7 чи химояни

С) 3 чи химояни

Д) 4 чи химояни

17. Чап елкага берилган зарбдан нечанчи химоя олиш керак?

А) 2 чи химояни

Б) 7 чи химояни

*С) 3 чи химояни

Д) 4 чи химояни

18. Чап тиззага берилган зарбдан нечанчи химоя олиш керак?

А) 2 чи химояни

*Б) 7 чи химояни

С) 3 чи химояни

Д) 4 чи химояни

19. Чап кўкракка берилган зарбдан нечанчи химоя олиш керак?

А) 2 чи химояни

Б) 7 чи химояни

С) 3 чи химояни

*Д) 4 чи химояни

20. Бошга юқоридан берилган зарбдан нечанчи химоя олиш керак?

А) 2 чи химояни

Б) 7 чи химояни

*С) 5 чи химояни

Д) 4 чи химояни

21. 4 тадан иборат ритмик санчиш машқларида 1-пауза қаерда бўлади?

*А) 1--2,3,4

Б) 1,2—3,4

С) 1,2,3--4

Д) 1,2,3,4

22. 4 тадан иборат ритмик санчиш машқларида 2-пауза қаерда бўлади?

А) 1--2,3,4

*Б) 1,2—3,4

С) 1,2,3--4

Д) 1,2,3,4

23. 4 тадан иборат ритмик санчиш машқларида 3-пауза қаерда бўлади?

А) 1--2,3,4

Б) 1,2—3,4

*С) 1,2,3--4

Д) 1,2,3,4

24. 4 тадан иборат ритмик санчиш машқларида 4-пауза қаерда бўлади?

А) 1--2,3,4

Б) 1,2—3,4

С) 1,2,3--4

* Д) 1,2,3,4

25. 2 кадам юриб 2 зарба берилганда ҳаракат қайси елқадан бошланади?

*А) Унгдан

Б) Чапдан

С) Юқоридан

Д) Пастдан

26. Нечи хил тарихий плашлар бор?

А) 4 хил

Б) 5 хил

*С) 2 хил

Д) 6 хил

27. Марш машқи қандай ҳолатда бошланади?

А) Тўғри чизикда

Б) Диагоналда

*С) Доирада

Д) Колоннада

28. Метро-ритм деганда нимани тушунаси?

А) Ўтириб-туриш

Б) Қўлларни ишлатиш

С) Сакраш

*Д) Музиқани эшитиб юриш

29. Қўл-оёқда ишлаш машқи нима учун керак?

*А) Мияни ривожлантириш

Б) Музиқани эшитиш

С) Мушкулларни ривожлантириш

Д) Қўл-оёқни биргаликда ишлатишни координациясини ривожлантиради

30. Маданият бу?

А) хушмуомалалик;

Б) одобрилиқ;

*С) инсон қўли ва тафаккури орқали яратилган моддий ва маънавий бойликлар мажмуи;

Д) юксак ахлоқийлик;

31. Трагедия сўзининг маъноси нима?

*А) юнонча- эчки қўшиғи;

Б) инглизча-мотам қўшиғи;

С) лотинча- бош қайғу;

Д) тўғри жавоб йўқ;

32. Халқаро театр куни?

А) 1-март;

Б) 30- июнь;

*С) 27- март;

Д) 1-октябрь

33. Амир Темуր қайси қурол туридан фойданилган?

А) шпага

Б) рапира

*С) ёйсимон қилич, камон

Д) ҳаммаси тўғри

34. Нима учун инсон қўлига қурол олди ?

А) сотиш учун

*Б) ов қилиш учун

С) ҳимоя қилиш учун

Д) А ва С жавоб тўғри

35. Қадимги юнон жангчисининг қуроли узунлиги ?

*А) 50-60 см

Б) 1 м

С) 10-15 см

Д) тўғри жавоб йўқ

36. Спитамен ким ?

А) Македониялик саркарда

Б) Массagetлар қабилалари саркардаси

*С) Александр Македонский истилъосига қарши Суғдиёнида халқ кўзғолони қаҳрамони

Д) тўғри жавоб йўқ

Ш – В А Р И А Н Т

1. Икки қўлли қилич қачон ривожланди?

А) 19 аср

Б) 20 аср

*С) 13-15 аср

Д) 16 аср

2. Найза ойболта қайси даврларда ишлатилди?

А) 18 аср

Б) 19 аср

*С) 12-16 аср

Д) тўғри жавоб йўқ

3. Ханжарнинг узунлиги ?

*А) 30 см

Б) 40 см

С) 50 см

Д) 60 см

4. Шпага қачон юзага келди?

А) 13 аср

Б) 14 аср

С) 15 аср

*Д) 16 аср

5. Олдинга қадам қўйганда қайси оёқ бошлайди?

*А) ўнг

Б) чап

С) сакраб

Д) ҳаммаси нотўғри

6. Орқага қадам құйғанда қайси оёқ бошлайди?

А) ўнг

*Б) чап

С) сакраб

Д) ҳаммаси нотўғри

7. Қайчи қадам олдинга құйғанда қайси оёқ бошлайди?

А) ўнг

*Б) чап

С) сакраб

Д) ҳаммаси нотўғри

8. Қайчи қадам орқага құйғанда қайси оёқ бошлайди?

*А) ўнг

Б) чап

С) сакраб

Д) ҳаммаси нотўғри

9. Олдинга сакраб қадам құйғанда қайси оёқ биринчи ерга тушада?

А) ўнг

*Б) чап

С) сакраб

Д) ҳаммаси нотўғри

10. Орқага сакраб қадам құйғанда қайси оёқ биринчи ерга тушада?

*А) ўнг

Б) чап

С) сакраб

Д) ҳаммаси нотўғри

11. Учинчи химоя қаерни химоялайди?

*А) елкани

Б) кўкракни

С) оёқни

Д) бошни

12. Тўртинчи ҳимоя қаерни ҳимоялайди?

А) елкани

*Б) кўкракни

С) оёқни

Д) бошни

13. Иккинчи ҳимоя қаерни ҳимоялайди?

А) елкани

Б) кўкракни

*С) ўнг тиззани

Д) бошни

14. Еттинчи ҳимоя қаерни ҳимоялайди?

А) елкани

Б) кўкракни

*С) чап тиззани

Д) бошни

15. Бешинчи ҳимоя қаерни ҳимоялайди?

А) елкани

Б) кўкракни

С) чап тиззани

*Д) бошни

16. Олтинчи ҳимоя қаерни ҳимоялайди?

А) елкани

Б) кўкракни

С) чап тиззани

*Д) бўйинни

17. Санчганда кафт қай ҳолатда бўлади?

*А) юқорида

Б) пастда

С) ёнда

Д) тўғри жавоб йўқ

18. Кўкракга зарба бериш қаердан бошланади?

А) биқиндан

Б) кўкракдан

*С) кулоқ ортидан

Д) тўғри жавоб йўқ

19. Елкага зарба бериш қаердан бошланади?

А) биқиндан

*Б) кўкракдан

С) кулоқ ортидан

Д) тўғри жавоб йўқ

20. Ўнг оёқга зарба бериш қаердан бошланади?

А) биқиндан

*Б) кўкракдан

С) кулоқ ортидан

Д) тўғри жавоб йўқ

21. Чап оёқга зарба бериш қаердан бошланади?

А) биқиндан

Б) кўкракдан

*С) кулоқ ортидан

Д) тўғри жавоб йўқ

22. Бошга зарба бериш қаердан бошланади?

А) биқиндан

*Б) кўкракдан

С) кулоқ ортидан

Д) тўғри жавоб йўқ

23. Ритмик санчишлар нечта санокда бажарилади?

*А) 4

Б) 5

С) 6

Д) 7

24. Ритмик санчишларда биринчи пауза қаерда бўлади?

*А) 1 санчишдан кейин

Б) 2 санчишдан кейин

С) 3 санчишдан кейин

Д) 4 санчишдан кейин

25. Ритмик санчишларда иккинчи пауза қаерда бўлади?

А) 1 санчишдан кейин

*Б) 2 санчишдан кейин

С) 3 санчишдан кейин

Д) 4 санчишдан кейин

26. Ритмик санчишларда учунчи пауза қаерда бўлади?

А) 1 санчишдан кейин

Б) 2 санчишдан кейин

*С) 3 санчишдан кейин

Д) 4 санчишдан кейин

27. Ритмик санчишларда тўртинчи пауза қаерда бўлади?

А) 4санчишдан кейин

Б) 2 санчишдан кейин

С) 3 санчишдан кейин

*Д) пауза бўлмайди

28. Отда юрганда плаш жангчининг қаеридан боғланади?

А) белидан

Б) елкадан

*С) кўкракдан

Д) ҳаммаси тўғри

29. Шпага қиличи жангчининг қайси томонида туради?

*А) чап

Б) ўнг

С) орқа

Д) тўғри жавоб йўқ

30. Шох ҳузурига кирганда қилич жангчининг қаерида туради?

А) чап

Б) ўнг

С) орқа

*Д) қилич бўлмайди

31. Плашнинг қандай вазифалари бор?

А) байрамона кийим

Б) совуқдан ҳимоя

С) қурол

*Д) барча жавоблар тўғри

32. Драма сўзининг маъноси

*А) ҳатти - ҳаракат

Б) сахнавий асар

С) бошқариш

Д) тўғри жавоб йўқ

33. Амир Темур қайси вилоятда туғилган (ҳозирги)?

А) Сурхандарё

*Б) Қашқадарё

С) Жиззах

Д) Сирдарё

34. Амир Темур қачон туғилган?

А) 1405- йил

*Б) 1336- йил

С) 1231- йил

Д) 1483- йил

35. Жалолиддин Мангуберди қаерда туғилган?

А) Қашқадарё

Б) Сурхандарё

*С) Хоразм

Д) Жиззах

36. Эркаклар учун мўлжалланган найзанинг оғирлиги?

А) 500 гр

Б) 600 гр

С) 700 гр

*Д) 800 гр

IV – В А Р И А Н Т

1. Аёллар учун мўлжалланган найзанинг оғирлиги?

А) 500 гр

*Б) 600 гр

С) 700 гр

Д) 800 гр

2. Актёр сахнада нима иш қилади?

А) рўл ўйнайди

*Б) берилган шарт - шароитда мақсадга мувофиқ ҳатти-ҳаракат қилади

С) спектаклда иштирок этади

Д) режиссёр берган вазифани бажаради

3. Сеҳрли “агарда” атамасининг актёрга қандай ёрдам бор?

А). режиссёр берган вазифани бажаришга ёрдам беради

*Б). спектакль муҳитига олиб киради

С). сахнавий сиқикликдан қутқаради

Д). мулоқатга киришишга ёрдам беради

4. Этюд нима ?

А). ҳаётий ҳақиқатга асосланган бадиий ҳақиқат

Б). сахнавий кўриниш

*С). қарама-қаршилик асосида қурилган воқеа

Д). мушаклар бўшатиш машқлар

5. Асар мавзуси деганда нимани тушунилади?

*А). муаммо

Б). қарама-қаршилик

С). ғоя

Д). характери

6. Актёрлик санъатида ҳис-туйғуларга эришишнинг энг яқин йўли нима?

А). муносабат

Б). ҳис-ҳаяжон

*С). темпо-ритм

Д). диққат

7. Режиссёр режасини сахнада амалага оширувчи ижодий кучни аниқланг?

А) машхур актёрлар

*Б) актёрлар ансамбили

С) асар қахрамони

Д) режиссёр ёрдамчиси

8. Жалололиддин Мангуберди қандай машхур жанг усулини ўйлаб топган?

А) отларда юриб камонбозлик

Б) пиёдаларни кетма-кет юриб найзабозлиги

*С) от олдида пиёда юриб жанг қилиш

Д) туяларда юриб қиличбозлик

9. Заҳириддин Муҳаммад Бобур неча ёшида тахтга ўтирган?

А) 11

Б) 13

*С) 12

Д) 14

10. Заҳириддин Муҳаммад Бобурни қандай лақаби бор эди?

*А) шер

Б) йўлбарс

С) буқа

Д) чўлок

11. Амир Темурни Европада қандай аташган?

А) Амир Темур

Б) Ибн Тарағай

*С) Темурлан

Д) тўғри жавоб йўқ

12. Темурлан исмининг маъноси нима?

А) Темур кўркмас

*Б) оқсоқ Темур

С) машхур Темур

Д) довюрак Темур

13. Дуэлда қонунан қандай қуроллардан фойданилган?

А) ёғочлардан

*Б) қилич, шпага, пистолет

С) қилич, шпага, ёғоч

Д) пистолет, қилич, болта

14. Дуэлда жойида турган ҳолда пистолетда отишда оралик масофа неча кадам бўлган?

А) 15

Б) 20

*С) 25

Д) 30

15. Неча ёшдан дуэлда тушиш бўлган?

*А) 18

Б) 19

С) 20

Д) 21

16. Дуэль сўзининг маъноси нима ?

*А) уруш

Б) ярашиш

С) келишув

Д) тортишув

17. Дуэль асосан неча киши ўртасида бўлиб ўтади?

*А) 2

Б) 3

С) 4

Д) 5

18. Гладиятор сўзининг маъноси?

А) жангчи

*Б) қилич

С) бошқарувчи

Д) кузатувчи

19. Қалта плаш асосан қаерларда кийилган?

А) жанг пайтида

Б) отда юрганда

С) сувукда

*Д) байрам тантаналарда

20. Дуэлда рақиблар орасидаги масофа неча қадамдан яқин бўлмасилиги керак ?

*А) 15

Б) 17

С) 20

Д) 25

21. Дуэлларнинг нечта тури мавжуд?

А) 4

Б) 5

*С) 3

Д) 2

22. 1374 йилдан кейин Амир Темур қаерга уч маротаба юриш қилди?

А) Сурхондарёга

*Б) Хоразмга

С) Сирдарёга

Д)Эронга

23. Амир Темур қайси йилда вафот этган?

*А) 1405 йилда

Б) 1504 йилда

С) 1540 йилда

Д) 1450 йилда

24. Амир Темур ҳақидаги биринчи китоб 1553-йили қайси давлатда чикқан?

*А) Италияда

Б) Америкада

С) Францияда

Д) Испанияда

25. Амир Темур таваллудининг 660 йиллиги қачон кенг нишонланди?

А) 1999 йили

Б) 1998 йили

С) 1997 йили

*Д) 1996 йили

26. Гамлет нимадан ўлади?

*А) захардан

Б) қиличдан

С) ханжардан

Д) йиқилиб ўлади

27. Афелия нимадан ҳалок бўлади?

*А) сузишни билмагани учун

Б) жанг қилиши билмагани учун

С) телба бўлиб қолгани учун

Д) кийими оғир бўлгани учун

28. Отеллони ким ўлдирди?

А) Яго

Б) Кассело

*С) ўзи

Д) Дездемона

29. Пушкин ким билан бўлган дуэлда ўлади?

А) Лермонтов

*Б) Дантес

С) А.Дюма

Д) Мартинов

30. Лермонтов ким билан бўлган дуэлда ўлади?

А) Лермонтов

Б) Дантес

С) А.Дюма

*Д) Мартинов

31. Дортанян шаҳарга келгач ким билан дуэлга тушади?

А) Атос

Б) Партос

*С) Арамис

Д) Рашфрон

32. Дуэлга кимларни чақириб бўлмайди?

А) аёлларни

Б) кексаларни

С) балоғат ёшига тўлмаган болаларни

*Д) Б ва С тўғри жавоб

33. 1836- йили ким биринчи бўлиб дуэль кодексини нашр қилди?

А) маёр Монтгомери

*Б) граф де Шатовиляр

С) арбоб А. И. Гучков

Д) тўғри жавоб йўқ

34. Шпага билан дуэль қайси давлатларда урф бўлган?

*А) Франция, Италияда

Б) Испания, Италия

С) Франция, Испания

Д) Англия, Ирландия

35. Тўмарис ким бўлган?

*А) ўрта асиёдаги қадимги халқлар орасидаги қаҳрамон, жангчи аёл

Б) суғдиёнада кўтарилган халқ кўзғолони раҳбари

С) грузин халқлар орасидаги қаҳрамон аёл

Д) мўғул қабилалари иттифоқи – тайминлар бошлиғи

36. Санъат билим юртларида ўтиладиган саҳна қиличбозлиги қандай дарс?

*А) саҳна қиличбозлиги дарсида асосан тарихий қиличбозлик жангини усулларини ўргатади

Б) спорт қиличбозлигида ўрганиладиган дарс

С) актёрлик маҳорати дарсида ўтиладиган фан

Д) А ва Б тўғри жавоб

VI. ГЛОССАРИЙ

Метроном- Метроном мусика ўрганувчилар учун ритмни тўғри эшитиш ва фарқлаш учун яратилган асбоб. Метрономга махсус темп ўрнатилиб, мусика ўрганувчиларга муайян вақт оралиғида ритм зарбаларининг урғуларини аниқлашга ёрдам беради.

Болта- Темирданясалган, ёғочдасталиасбоб. Баъзан тиғи пўлатдан қилинади. Дарахт, ёғоч кесиш, тўнка ёриш кабиларда ишлатилади. Болта бир неча турга бўлинади: катта болта (оғирлиги 3кггача), ўрта болта (оғирлиги 2,5кг гача), болтача (оғирлиги 1кг гача) ва ойболта.

Гладиаторлар- (лот. – қилич) Қадимги Римда махсус тайёргарликдан ўтган, ўзаро ёки йиртқич хайвонлар билан курашувчи бақувват, жасурқуллар, асирлар. Римда биринчи гладиаторлар жанги миллоддан аввалги 264 йилда бўлган. Гладиаторлик дастлаб диний маросимда ва 3-асрдан эътиборан зодагонларни кўмишда қулларни қурбон қилиш характерида бўлган. Қулдорликнинг юксалиш даврида (мил. ав. 2-1 асрда) гладиаторлар жанги зодагонларнинг кўнгил очиш томошасига айланган. Гладиаторлар бир неча бор қулдорларга қарши бош кўтарганлар. Гладиатор Спартак раҳбарлигидаги қўзғолон шуларнинг бири. Гладиаторлар жанги 5-асрдан эътиборан барҳам топди.

Гурзи- Шарқда қадимдан ишлатилиб келинган жанг қуроли. Туркий халқлар орасида чўмоқ, чўқмор деб ҳам юритилган. Ярим метр чамаси пишиқ ёғоч даста учига оғир металлдан тиканли қилиб ишланган шар ўрнатилган. Гурзи билан асосан суворийлар қуроллантирилган. 17-асрдан Украинада хукмронлик (*гетманлик*) белгиси сифатида қўлланилган.

Камон - камалак, ёй-ўрта тош (мезолит) даврида ибтидоий овчилар томонидан ихтиро қилиниб, 17-асргача (Шимол халқларида 20-аср бошларигача) қўлланилган ов ва жанг қуроли. Камон икки қисмдан иборат: 1) эгма чўп, 2) тиркаш. Камоннинг эгма чўпи сариқ тол, самбит, ёввойи жийда ва жингил шохидан ясалиб, унинг икки учига баъзан суяк ёки қимматли металл қопланган. Камоннинг тиркаши асосан пайдан қилинган. Камоннинг икки хили мавжуд: 1) оддий камон; 2) мураккаб камон. Оддий камон ярим доира шаклида. Мураккаб камон эса ёйилган қуш қанот шаклида. Мураккаб камон асрлар давомида такомиллаштириб борилган. Мураккаб камон Ўрта Осиё халқларига миллоддан аввалги 11мингинчи йилликдан маълум. Камоннинг ўқи 100-150 метр масофадаги нишонни ураолган (спорт мусобақаларида 900 метргача борган.) Камон ҳозирги пайтда спортда қўлланилади.

Лашкар- черик, кўшин, *арми Й.* Мунтазам армия бўлмаган феодализм шароитида хон ва подшоҳлар харбий юриш олдидангина ўзига тобе вилоятларга чопар юбориб, кўшин тўплаган. Лашкарликга чақирилган ҳар бир киши ўз оти, қуроли ва бир ойлик озиқ-овқати билан келган.

Ойболта- жангқуроли; дами (тиғи) янги туғилган ойга ўхшаш болта. Ўрта асрларда ойболта билан отлик аскарлар қуроллантирилган.

Рицарлар- ўрта асрларда ғарбий ва марказий Европа мамлакатларидаги барча феодал аристократлар (кенг маънодаги рицарлар) ни ёки уларнинг бир қисми – майда феодаллар (тор маънодаги рицарлар) ни ўз ичига олган ижтимоий табақа. Рицарлар хақидаги дастлабки маълумотлар 10-аср охирига мансуб. Бу вақтда «Рицарлар» деганда оқсуяклар ва ссалиб ўлган харбий (асосан отлик) хизматкорлар тушунилган.

Рицар учун жангда ботирлик ва мардлик кўрсатиш, ўз сенёрига содиқлик, христиан черковини ва унинг руҳонийларини, рицарлар уруғларидан бўлган «етим-есир ва заиф» авлодларини ҳимоя қилиш мажбурий ҳисобланган. Бўлажак рицарларни тарбиялашга алоҳида эътибор берилган. Ўғил болалар 7 ёшлигидан бошлаб отда юриш, қилич бозлик, ёй отиш, ов қилиш ва бошқаларга ўргатилган, уларга рицарларнинг ахлоқ нормалари сингдирилган.

Сарбоз- (форс-тожик – бош ва ўйнамоқ, фидо қилмоқ). Эронда ва Ўрта Осиёхонликларидаги мунтазам армия аскарлари.

Салют- махсус низомларда белгилаб берилган усул ва тартиблар асосида байроқлар билан, милтиқ ва тўплардан ўқ узиб олқишлаш ёки ҳурмат бажо қилиш. Одатда, муҳим воқеа (сана) ларни нишонлаш пайтида, байрам, парад ва бошқаларда салют берилади. Харбий кишиларни кумиш маросимида ҳам марҳум учун салют берилган. Махсус халқаро келишувлар ва денгиз бўйи давлатларининг ички қоидалари асосида муайян катталиқдаги харбий кемалар қирғоқ батареяси бор портларга кирганда салютлар бериш (қирғоқ батареяси жавоб салюти беради) кўзда тутилган.

Совут- жангда танани қурол зарбидан сақлайдиган харбий кийим. Ўрта Осиё ва Шарқ армияларида илк ўрта асрлардан бошлаб қўлланилган. Совут дастлаб тўр куйлакка ўхшатиб пўлатдан ясалган. Кейинчалик мустаҳкамроқ бўлиши учун унинг устига турли шаклдаги металл тангачалар қопланган. Совутнинг ёқасиз ва енгсиз турихам бўлган. У махфий равишда оддий кийим остидан кийилган.

Темирмаъдан- Мил. ав 2-мингинчи йилларда Осиёнинг ғарбий қисмида темирни рудалардан олиш усули яратилди; шундан кейин темир Вавилон, Миср, Юнонистонда ҳам ишлатиладиган бўлди; бронза даврини темир даври эгаллай бошлади.

Турнир-Ғарбий Европада ўрта асрларда рицарларнинг харбий мусобақаси. Турнир мақсади – рицарларнинг жанговарлик қобилиятларини намоёиш қилиш. 16-асрга келиб кўпчилик мамлакатларда барҳам топган.

Ханжар- икки тарафи тиғли, ўткир учли қурол. Қадим замонларда ҳайвон шохларидан ҳамда чакмоқтошдан ясалган. Кейинчалик мис, бронза, темир ва пўлатдан ясала бошлаган. Пўлат ханжар чиройли безатилган қинларда олиб юрилган. Баъзи халқларда (масалан, Кавказ халқларида) ханжар миллий кийимнинг жиҳози ҳисобланади.

Чавгон- (форс-тожик – учи эгри узун таёқ) – чавгон (клюшка) ва тўп билан отда команда бўлиб ўйналадиган спорт ўйини. Ўйин мазмуни ва мақсади ўйинчилар томонидан рақиб дарвозасига энг кўп тўп киритишдан иборат. Ўйинда чавгон билан рақиб чавгонини уриш, тўпни оёқ билан тепиш, дарвоза олдидаги ярим доира ичига кириш, рақиб чавгонини қўл билан ушлаш, синган чавгон билан ўйнаш тақиқланади. Уйинчи ўйин қоидасини кўпол равишда бузса, жарима тўпи белгиланади ёки у ўйиндан чиқариб юборилади, агар ўз штраф майдонида қоидани бузса, 6 метрдан жарима тўпи белгиланади. Ўйинчилар ўйин пайтида миллий кийимда бўлишлари шарт. Майдоннинг ташқи томонида 2 та пиёда судя судялик қилади.

Қиличбозлик- спорт турларидан бири. Спорт қуроллари – рапира, қилич (сабля), шамшир (шпага) да расмий қоидалар билан яккама-якка олишувдан иборат. Олишув эркаклар ўртасида 5-10 зарбагача, аёллар ўртасида 5-8 зарбагача давом этади. Олишув эни 2м ва узунлиги 14м (рапира), 18м (шамшир, қилич) махсус йўлкада ўтказилади.

Аниқлик – ҳужум вақтида қурол билан рақибнинг гавдасига бериладиган санчиш ва зарба бериш нуқтаси. Ҳимоя вақтида эса гавданнинг аниқ нуқтасини ёпиб ҳимояланиш.

Батман – душман қўлидаги қуролини ўзининг қиличи билан кескин уриб юбориши.

Бошланғич ҳолат – жангчининг «жанговор ҳолат» га ўтишидан олдин тинч тургандаги ҳолати.

Жароҳат – қурол билан аниқ санчиш ёки зарба бериш орқали етказилган жисмоний «шикаст» оқибати.

Жароҳатланиш – қиличнинг тиғи ёки унинг учи билан рақиб томонидан берилган «шикаст» ни қабул қилиш.

Жавобҳужуми – ҳимоя олгандан сўнг душманга бериладиган жавоб зарба.

Жанговор чизик – «жанговор ҳолат»да жангчиларнинг оёқлари ва товонларининг бир чизикда туриши.

«Жанговор ҳолат»да туриш – жангчиларнинг жанг бошлашдан аввал жангга ҳозирлик кўриб туриш ҳолати. Бу ҳолатда туриш жангчиларнинг кўлидаги қуролининг турларига ҳам боғлиқдир.

Зарб – қиличнинг тиғи ёки унинг учи билан рақибнинг танасига текказиш.

Зарба бериш ёки санчиш мумкин бўлган нуқта – «сахна қиличбозлиги» да рақиб нинг гавдасини барча қисмига зарба бериш ёки санчиш мумкин.

Катта «кескин» қадамташлаш – «жанговор ҳолат»да турган ҳолатдан чап оёқнинг тиззасини кескин тўғирланиши ҳисобига ўнг оёқ олдинга чиқиб, тиззадан 90 градус букилган ҳолда бўлиши.

Катта «кескин» қадамдан қайтиш – олдинги ўнг оёқни яна «жанговор ҳолат» га қайтариб қўйиш.

Мақсад – жангчининг ўз олдига қўйган мақсади душманни енгиш. У турли хатти-ҳаракатлар орқали бажарилади.

Масофа – рақиблар орасидаги оралик. Оралик масофа уч хил бўлади: яқин оралик; ўрта оралик; узоқ оралик масофа. Оралик масофа рақиблар кўлидаги қуролнинг узунлигига боғлиқ бўлади.

Маиший ҳаракатлар – текисликда оёқларнинг ўзаро жойлашиши, қуроллар билан бажариладиган хатти-ҳаракатлар; қуролсизлантириш, қурол билан салом бериш, қасамёд қилиш ва бош кийим, плашлар ёрдамида қилинадиган хатти-ҳаракатлар.

Олқишлаш – рақибни қурол билан қалқонга бир-икки уриб, уни юқорига кўтарган ҳолда ҳурматини бажо келтириш ҳолати.

Эркин ҳолат – жангчининг бошланғич ҳолатга қайтиши ва ўзини эркин ҳис қилиб, мушакларини бўш қўйган ҳолда дам олиб туриши.

Ўтказиш – қиличнинг ўткир учини рақибнинг қуроли устидан ёки тагидан айлангириб ўтиш.

Қин – қуролни бекорчи, керак бўлмаган зарбалардан сақлаш учун хизмат қилувчи ғилоф бўлиб, у ёғоч ёки темирдан яслади.

Хатти-ҳаракат.- сахнада ёки суратга тушириш майдончасида актёрда хатти-ҳаракат ҳаётий ҳис-туйғуларни вужудга келтиради. Аниқ хатти-ҳаракат жараёнида ички кечинма ўз-ўзидан туғилади.

Хатти-ҳаракат – берилган шарт-шароит билан курашишда мақсадга эришиш йўлидаги психо-физик жараён – деб Г.А. Товстоногов ва А.И.Катсман белгилаганлар.

Аммо пьеса, ёки сценарий экспозициясидаги сюжетда тугунгача хатти-ҳаракатда кураш бўлмайди.

Жонли хатти-ҳаракат - актёр ижодида табиий хатти-ҳаракат, у энг қулай ва тўғри ҳолат пайдо қилади. Актёр хатти-ҳаракати орқали сахнада табиий ҳаёт, яъни томошабин олдида танҳолик вужудга келади.

Хатти-ҳаракат –сезги ва тафаккурга қарама-қарши ўлароқ, актёр ижодий фаолиятининг моддийлашган кўринишидир. Яъни, хатти-ҳаракат – актёр меҳнатининг махсули ҳисобланади.

Хатти – ҳаракат- театр сахнаси ёки суратга олиш майдончасида актёрнинг берилган шарт – шароитларда тасаввурдаги мақсад сари интилиши, фаолиятидир. Хатти – ҳаракат – актёр ижодининг асоси.

Жест (қўл ҳаракатлари) –суратга тушириш майдонида ёки сахнада актёрнинг қўл ёки қўлларининг бадиий-ифодавий ҳаракати.

Ҳаракат сиз қўллар – К.С.Станиславский актёрнинг сахнадаги ифодасиз, самарасиз қўл ҳаракатларини рад этган. Актёрлар ортиқча қўл ҳаракатини қилмасликлари учун, репетиция жараёнларида Станиславский уларни ўз қўллари устига ўтиришларини таклиф қилган. Шахснинг қўл ҳаракатлари очик, бадиий жихатдан ҳиссиётларга бой, таъсирчанлик хусусиятларига эга бўлиши керак.

Актёр пластикаси – нафис ҳаракат, бу актёрдаги тана ҳаракатларининг ифодавий таъсирчанлиги, маънодорлиги.

VIII. АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

Ўзбекистон Республикаси Президентининг асарлари

1. Каримов И.А. Ўзбекистон мустақилликка эришиш оstonасида. - Т.:“Ўзбекистон”, 2011.
2. Мирзиёев Ш.М. Буюк келажакимизни мард ва олижаноб халқимиз билан бирга қурамиз. – Т.: “Ўзбекистон”. 2017. – 488 б.
3. Мирзиёев Ш.М. Миллий тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз – Т.: “Ўзбекистон”. 2017. – 592 б.

II. Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар

4. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. – Т.: Ўзбекистон, 2018.
5. Ўзбекистон Республикасининг “Таълим тўғрисида”ги Қонуни.
6. Ўзбекистон Республикасининг “Коррупцияга қарши курашиш тўғрисида”ги Қонуни.
7. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2015 йил 12 июндаги “Олий таълим муассасаларининг раҳбар ва педагог кадрларини қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида” ги ПФ-4732-сонли Фармони.
8. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги 4947-сонли Фармони.
9. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 3 февралдаги “Хотин-қизларни қўллаб-қувватлаш ва оила институтини мустаҳкамлаш соҳасидаги фаолиятни тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-5325-сонли Фармони.
10. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 17 июндаги “2019-2023 йилларда Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университетида талаб юқори бўлган малакали кадрлар тайёрлаш тизимини тубдан такомиллаштириш ва илмий салоҳиятини ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-4358-сонли Қарори.
11. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 11 июлдаги «Олий ва ўрта махсус таълим тизимига бошқарувнинг янги тамойилларини жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПҚ-4391- сонли Қарори.
12. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 11 июлдаги «Олий ва ўрта махсус таълим соҳасида бошқарувни ислоҳ қилиш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПФ-5763-сон фармони.
13. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 27 августдаги “Олий таълим муассасалари раҳбар ва педагог кадрларининг узлуксиз малакасини ошириш тизимини жорий этиш тўғрисида”ги ПФ-5789-сонли фармони.
14. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “2019-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини инновацион ривожлантириш стратегиясини тасдиқлаш тўғрисида”ги 2018 йил 21 сентябрдаги ПФ-5544-сонли Фармони.

15. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 27 майдаги “Ўзбекистон Республикасида коррупцияга қарши курашиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-5729-сон Фармони.

16. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 2 февралдаги “Коррупцияга қарши курашиш тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг қоидаларини амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-2752-сонли қарори.

17. Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Олий таълим тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 2017 йил 20 апрелдаги ПҚ-2909-сонли қарори.

18. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Олий маълумотли мутахассислар тайёрлаш сифатини оширишда иқтисодиёт соҳалари ва тармоқларининг иштирокини янада кенгайтириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 2017 йил 27 июлдаги ПҚ-3151-сонли қарори.

19. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Нодавлат таълим хизматлари кўрсатиш фаолиятини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 2017 йил 15 сентябрдаги ПҚ-3276-сонли қарори.

20. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Олий таълим муассасаларида таълим сифатини ошириш ва уларнинг мамлакатда амалга оширилаётган кенг қамровли ислохотларда фаол иштирокини таъминлаш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги 2018 йил 5 июндаги ПҚ-3775-сонли қарори.

21. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2012 йил 26 сентябрдаги “Олий таълим муассасалари педагог кадрларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 278-сонли Қарори.

Ш. Махсус адабиётлар

22. Ишмухамедов Р.Ж., Юлдашев М. Таълим ва тарбияда инновацион педагогик технологиялар.– Т.: “Нихол” нашриёти, 2013, 2016.–279б.

23. Креативная педагогика. Методология, теория, практика. / под. ред. Попова В.В., Круглова Ю.Г.-3-е изд.–М.: “БИНОМ. Лаборатория знаний”, 2012.–319 с.

24. Каримова В.А., Зайнутдинова М.Б. Информационные системы.- Т.: Aloqachi, 2017.- 256 стр.

25. Информационные технологии в педагогическом образовании / Киселев Г.М., Бочкова Р.В. - 2-е изд., перераб. и доп. - М.: Дашков и К, 2018. - 304 с.

26. Natalie Denmeade. Gamification with Moodle. Packt Publishing - ebooks Account 2015. - 134 pp.

27. Paul Kim. Massive Open Online Courses: The MOOC Revolution. Routledge; 1 edition 2014. - 176 pp.

28. William Rice. Moodle E-Learning Course Development - Third Edition. Packt Publishing - ebooks Account; 3 edition 2015. - 350 pp.

29. English for academics. Cambridge University Press and British Council

Russia, 2014. Book 1,2.

30. Karimova V.A., Zaynutdinova M.B., Nazirova E.Sh., Sadikova Sh.Sh. Tizimli tahlil asoslari.– T.: “O’zbekiston faylasuflar milliy jamiyati nashriyoti”, 2014. –192 b.

31. Yusupbekov N.R., Aliev R.A., Aliev R.R., Yusupbekov A.N. Boshqarishning intellectual tizimlari va qaror qabul qilish. –Toshkent: “O’zbekiston milliy ensiklopediyasi” DIN, 2015. -572b.

32. Алекоидзе Г. Школа балетмейстера. Учебная литература. – М.; 2018

33. Березкин В. Искусство сценографии мирового театра. Россия “ЛКИ” 2011г

34. Досметова Р., Абрайкулова Н. Рақс. Ўқув қўлланма. –Т.; Баркамол файс медиа. 2018 -76 б.

35. Вашкевич Н.Н. История хореографии всех веков и народов. Учебная литература. – М., “Музыка”. 2009.

36. Досметова Р. Абрайкулова Н. Рақс. Дарслик -Т.: Баркамол файс медиа, 2017. -160 бет.

37. Искандарова Р.Р.Классический танец. Учебное пособие.- Ташкент, Изд.“ Навруз”, 2017, 220 с.

38. Martina Freytag. “Chorleitung - effizient und lebensnah”. Gustav Boss Verlag. Кассел, Германия, 2011.

39. Carla Stalling Walter. Arts Management: an entrepreneurial approach. USA. Routledge. 2015. 459 p.

40. Когоутек Ц. Техника композиции в музыке XX века –М., “Музыка”. 2015.

41. Усмонов Ш.Й. “Саҳна ҳаракати ва жанги” ўқув қўлланма. –Т.; 2014 й.

42. Исмоилов А.Ф., Усмонов Ш.Й., Исмоилов Д.А “Саҳна ҳаракати ва жанги” дарслик. –Т.; “ЎЗДСМИ нашриёти”. 2015. 116 б.

43. J. Chenard., The Michael Chekhov Technique: In The Classroom and On Stage – Virginia Commonwealth University. 2010 у.

44. Фазлиева З. К. Ўзбек рақсини ўрганиш услубиёти “Фаргона мактаби” Электрон ўқув қўлланма. 2018 й.

45. Раҳимов.А Саҳна сирлари мунаққид нигоҳида Тошкент “Турон замин зиё”. 2016 й

IV. Электрон таълим ресурслари

46. www.ziyonet.uz

47. www.edu.uz

48. www.infocom.uz

49. www.learnenglishkids.britishcouncil.org/en/

50. www.learnenglishteens.britishcouncil.org/

51. www.learnenglish.britishcouncil.org/en/

52. www.gov.uz

53. www.dsmi.uz

54. www.dsmimarkaz.uz
55. www.unesco.org/culture/ich
56. www.ichcap.org
57. www.nmm.uz
58. www.natlib.uz